

Haur txikien hizkuntz heldutasuna neurtzeko baliapide bat: esaldien batz besteko luzera EBBL edo MLU

ITZIAR IDIAZABAL
(EHU, Gasteiz)

Sarrera

Euskararen deskribaketa eta azterketa, testu zaharretakoa eta gaurkoa, badoa pixkanaka sendotzen. Euskararen erakusketa bestalde, ahalegin eta baliapide askoren helburua da. Euskararen jabekuntzaz ordea, ez dago, esateko, argitaratutako emaitzarik. Eta hau ez da ongi ulertzen, izan ere, eta hizkuntza nagusienetan ongi ikus daitekeenez, hizkuntzaren jabekuntza aztertzea bai hizkuntz jardueraren deskribaketarako eta baita ere bere irakaskuntzarako oso beharrezkoa bait da.

Lantxo honen helburua haurren hizkuntz jabekuntza aztertzeko gehien erabiltzen den heldutasun neurri bat aurkeztea da, eta euskaraz, neurri horretaz baliatu ahal izateko, behar diren, edo guk egiten dizkiogun, egokitzeak adieraztea.¹

MLU (Mean Length of Utterance) deituratik itzuliaz, EBBL (Esaldien Batz Besteko Luzera) deitzen dugun neurria, izan ere, bere akats eta guzti, (ikus, adibidez, Crystal 1974) oraindik erabiliena da, edozein hizkuntzaren jabekuntza ikerketarako, erreferentzi puntu bezala². Eta hobeagorik asmatzen ez den bitartean, euskaraz ere lanabes baliagarria dela uste dugunez, gure egokitze erizpideak azaldu nahi ditugu. Neurria erabili nahi duen guztiak ezagut ditzan eta bidebatez, erizpide ezberdinak baleudeke elkarrizketarako bidea irekitzeko. Guzi hori, euskararen jabekuntzan ere ikerketa gehiago egingo denaren esperantzan.

1. Zer da EBBL?

Aspalditik aztertu den zerbait da haurren hizkuntz jabekuntza. Hala ere ikasketa hauen sendotze eta garatze berezia hirurogeietatik dator eta ingelesaren aztertetik batez ere. Ikerketa hauen aintzindari Harvard-eko R. Brown eta bere taldea (Clark, Bowerman, Bellugi, etabar) izan da eta argitalpen guztien artean 1973ko *A first language. The early stages* bereizten da. Bertan ikerketa askotako emaitzak eta metodologia oinarriak aipatzen ditu Brownek eta batez ere, orduz geroztik hain erabilia

(1) Lantxo honetan agertzen diren hizkuntz adibide batzu Euskal Filologia Saileko ikasleek egindako lanetatik atera dira.

(2) Ikus esate baterako, Miller 1981, Bowerman 1984, Slobin 1985, De Villiers & De Villiers 1978 amerikar batzuk aipatzeko, eta Europarren artean, Taeschner 1983, Meisel 1986, De Houwer 1987, etabarrak argitaratutakoetan nola beti agertzen den MLU neurria, nahiz eta erreferentzi gisa edo informazio osagarri besterik ez den askotan.

izan den, MLU hizkuntz heldutasun neurria eta bere erabilerarako arauak aurkezten dira. Alegia, hurrek esaten dituzten hitz eta esaldien luzera nola neurtu eta neurri horri eman dakioken hizkuntz heldutasun balioa proposatzen digu. Horretarako hizkuntz grabazio baten transkribapenean, esaldiek duten batzaz-beste morfe-ma kopurua eta transkribapen horretan bertan agertzen den esaldirik luzeenaren UB (Upper Bound) arabera bost maila erabaki zituen. (Ikus taula 1) Harrez gero, hizkuntza ezberdinetara egokitu da neurri hau eta oso erabilia da jabekuntza ikerketetan, erreferentzi puntu modura.

Taula 1. Brown-ek MLU eta UB bitartez erabakitako hizkuntz mailak eta balioak.

Maila	MLU	UB
I	1.75	5
II	2.25	7
III	2.75	9
IV	3.50	11
V	4.00	13

Hizkuntz jabekuntzaren ikerlariak ohartu ziren, haurren adina ez zela neurri fidagarria bere hizkuntz maila adierazteko. Aurreneko hitz eta berbaldiak behintzat, haur batzuk lehenago eta beste batzuk askoz beranduago ematen dituztelako, eta horrek geroko hitzegitearen aurrerapen edo atzerapenik adierazten ez duelako. Hiztegiaren kopurua, aspalditik erabili izan den neurpidea bada ere, ez da oso fidagarria; metodologia aldetik, ezinezkoa gertatzen bait da haur baten hiztegi osoa jasotzea.

Haurren esakuneak arretaz behatzen badira, ordea, total-hizkerazko edo tikilitakalako ahots jarioaren ondoren, garbi ikusten da uler daitezken hitzak banaka hasten dirala sortzen; hitz bateko esaldiak edo holofraseak deitzen zaie lehenengo berbazko emaitza hauei. Ondoren, bi eta hiru hitz lotuko ditu, eta astiro joango da esaldia luzatzen eta bere hizkuntzaren gramatikaren ezaugarriez osatzen.

Beraz, hizkuntzaren berbazko garapena neurtzeko esaldien luzera erizpide fidagarritzat hartu izan da. Kontuan izan gainera, metodologia hau oso loturik agertzen dela garai horretako gramatiketan, (nahiz estrukturalista nahiz sortzaileetan) esaldi unitateak hartzen duen garrantziarekin. Horregatik, esan da (ikus adibidez Crystal, 1974) MLU neurria adinekoen gramatika deskribapenen baldintzapean egiten den zerbait dela eta ez haurren hizkuntzaren berezko ezaugarrietan oinarritua. Hori bai, ikerketarako baldintzak nahiko errazten dira bide honetatik, ez da hizkuntz emaitza guziaz jaso behar eta erreferentzi puntua ere (hizkuntzaren gramatika) nahiko garbi zehaztua dago, hizkuntza nagusietan behintzat.

Esaldiaren luzera neurtzeko, jakina, unitate ezberdinak har daitezke: hitza, silaba, azentudun silaba edo beste. Brown-ek morfema hartu zuen unitate eredu legez eta harrez gero hau da gehien erabili izan dena. Zeri deitzen zaion morfema eta zenbat kontatu kasu bakoitzean ez da, ordea, erabaki erraza izaten beti. Brown-ek, eta ingelesari begira, noski, zenbait arau eman zituen. Araudi hura gure beharretara, euskararen neurketara, alegia, egokitu dugu. Horretarako bitarte honetan egin diren hainbat kritika eta aldaketa ere kontuan izanik.

Brown-en MLU neurriari egiten zaion beste kritika nagusia, *esaldia* unitatearen definiziorik eza da. Alegia, ez da beti garbi egoten non hasi eta non bukatzen den

esaldi bat. Erizpide ezberdinak erabili izan dira hemen: morfosintaxiazkoa batetik, doinu edo prosodiazkoa bestetik, eta semantikoa edo edukiarena ere bai.

Aurkezpen orokor honetan esan behar da, bestalde, EBBL neurriak ez duela edozein adinetako hizkuntza neurtzeko balio. Brown-en proposamenetan, bost hizkuntza maila agertzen badira, bostgarrenak 4 morfemen EBBL-a du. Beraz hasierako hizkuntzarentzat bakarrik gertatzen da adierazgarri; 3 urte inguruan amaitzen da bere neurt-balioa.

Hizkuntzarteko jabekuntza gonbaraketan ere erabili izan da neurri hau, batez ere bi hizkuntza batera ikasten dituzten haurren emaitzak neurtzeko. Bi hizkuntza horiek oso ezberdinak badira, ezin esan daiteke oso fidagarria denik edo ez behintzat, alderatzeko neurri bakartzat har daitekeenik. Izan ere, lehen esan dugun bezala, esaldi arteko ebaketa, edo morfemaren mugak, ez daude argi eta ez dakigu zenbateraino duten balio berbera bi hizkuntzetan. Hala ere erreferentzi puntu bezala eta beste neurri batzuren artean ikerketa mailan erabilgarria da.

Ikerketa maila esaten dugunean ez dela eskolan erabiltzeko esan nahi dugu, eta ezta test modura haurren hizkuntz etorkizunaren diagnostikorako har daitekeen zerbait ere.

2. Euskarazko EBBL neurtzeko arauak

Brownek MLU neurri objetibo bezala aurkezten bazuen ere ikusi dugu behin eta berriro zalantzak sortzen direla. Atal honetan euskarazko emaitzak neurtzeko guk erabiltzen ditugun erizpideak azalduko ditugu.

1. Esakune edo esaldia mugatzea da erabakirik ezobjetiboena. Transkribatzaileak, haurrak esaten duen doinuaren, edukiaren eta formaren arabera esaldiak marraz (/) mugaturik adierazi behar ditu. Adibidez:

- /begila holi/tutu/, eta ez
- /begila holi tutu/, “holi” eta “tutu” ren artean ixilune bat gertatu delako kasu honetan.

2. Brownek transkribapenaren lehenengo bi orriak ez kontaktzea proposatzen bazuen ere, guk aurrenekotik kontaktzen dugu, haurrak hasieratik normaltasunez jardun badu behintzat. Bestela, normaltasuna —eta hori ez da beti erraz ikusten— noiz hasten den, orduan hasten gara kontaktetan. Gero, 100 esaldi oso hartzen ditugu batzbesteko morfema kopurua edo media ateratzeko. Transkribapen batetan 100 esaldi baino gutxiago baleude, daudenen artean egiten dugu batzbestekoa.

3. Brownek errezitapenak ez kontaktzeko esaten du. Guk ere ez ditugu abesti, olerki edo telebistako iragarkietako esaera guztiz errepikatuak kontatzen. Aldiz, haurrak ipuin edo antzeko bat kontatzen badu, nahiz eta lehen beste norbaitek berari esandakoa izan, berea bezala hartzen da; nolabait, nahiz eta esaera errepikatuak agertu, kontaktizuna haurrak berak antolatua delako.

4. Jatorrizko eredian bezala, erabat transkribatutako esaldiak bakarrik hartzen dira kontuan EBBL kontaktetarako. Esaldi batean, hitz edo zatiren bat entzun ez edo ulertezina delako zuri uzten bada, esaldi hori ez da kontaktzen. Kontaktzen dira, ordea, zenbait hitzen esanahia argitzeko, parentesi arteko azalpenak dituzten esaldiak. Adibidez:

- /xxx balaki xxx/ = ...
- /hau balaki (badaki(t)) ni hemen/ = /1+2+1+1/ = 5

5. Brownen eredua jarraituz, esaldi guztiz berdinak errepikatzen badira, errepikapen guztiak kontatzen dira. Aldiz, errepikatzen dena hitz bat bada, edo erdizka edo totelka esandako esaldi bat, agerpen guzietatik osoena bakarrik kontatzen da. Adibidez:

$$\text{— kotxie/kotxie/kotxie/kotxie/benga zuk be bai jolastu/} = /1/+1+2+1+1+1/ = 1+6$$

$$\text{— /zu/zu/zu/zu zara ai ai ai/} = /1+2+1/ = 4$$

6. Ereduan proposatzen den modura, *mm*, *hh* eta antzeko hots betegarri edo euskarriak ez dira morfema gisa kontatuko, baina *bai!*, *ez!*, *ia*, *jo*, *ta*, *ba* eta antzekoak bai; alegia, zentzua edo gramatika-funtzioa nahiko garbi adierazten dutenak bakarrik hartzen dira kontutan.

7. Hitz konposatuak, izen propioak eta onomatopeiazko hitz osaketak hitz soil bezala kontatuko dira, beti osaketa berarekin azaltzen badira behintzat; haurrari ez zaio konposaketaren kontzientziarik suposatzen. Adibidez: *urtebetetze*, *lo-lo*, *burrum-burrum*.

8. Esaerekin zer erabaki hartu ez dago garbi: *ondo-lo-in*, *ze-moduz*, *bihar-arte*, hiru eta bi morfemez osatutako esakuneak ala batekoak dira?. Guk horrela erabaki dugu: haurrak nahiko garbi esaten baditu eta transkripzioetan zehar, esaera horietako osagarriren bat isolaturik agertu bada, (adibidez, *ondo*, (*egjin*, *zer*, *bihar*), bereiz daitezkeen hainbat morfemaren balioa emango zaie esaerei: *ondo-lo-in* = 3; *ze-moduz* = 2; *bihar-arte* = 2. Bestela, esaera bakoitza, erro hutsez osatutako hitz bat edo morfema bakarreko bezala kontatuko da.

9. Edozein izen edo deklinaturiko hitz-erroti morfema baten balioa ematen zaio eta kasu edo bestelako atzizki bakoitzeko (artikulua, pluralgilea etabar) beste morfema bat bezala kontatzen da:

$$\text{— /ama/} = 1$$

$$\text{— /amaren/} = 2$$

$$\text{— /amarena/} = 3$$

Baina salbuespenak badaude.

10. Artikulua edo *-a* atzizkia ez da beti kontatzen. Transkribapenean zehar ongi erabilia behar du izan; alegia, behar denean jarri eta behar denean kentzen den marka modura erabilia. Bestela delako *-a* organikoaren antzekoa litzateke, ez gramatikazko atzizkia, alegia. Adibidez, *nerea* hitzari 3 balioa eman ahal izateko, haurrak, *nere* ere erabiltzen duela ikusi behar da. Bestela, horrela kontatzen da:

$$\text{— /eman nerea kotxea/} = /1+2+2/ = 5$$

Kotxea-ren artikulua hartzen da kontutan baina *nerea*-rena ez; eta *kotxea*-rena ere, aurretik *kotxe* bezala, erroa soil-soilik, agertu delako. *Nerea*-ri, bestalde, geniti-boaren atzizkiak ematen dio bigarren morfema balioa.

Arau bezala, beraz, horrela formula daiteke: edozein hitzi berak itsatsirik darman atzizki edo atzizkien morfema balioa gehitzeko, delako hitza edo erroa atzizkirik gabe edo beste batzurekin osatua agertu behar du, transkribapen horretan edo

aurrekoetan. Bestela ezin froga daiteke delako erabilera erabat bereganatua duenik haurrak; errepikapen hutsa, edo aztertu gabeko "amalgama" deituriko esakune horietako bat litzateke.

11. Browek marka txikigarriak ez kontatzeko esaten du, haurrak zenbait hitz (*mummy, daddy*, adibidez) forma horretan bakarrik ezagutzen dituelako. Euskaraz, balio hori duten atzizkiak besteen parean jartzen dira, indarrezko formak (*bortxe, holaxe*) edo kasu atzizkien pareko, esate baterako. Eta ondorioz, betiko araua jarraitzea proposatzen da. Alegia, hitz bati atzizki baten morfema-balioa kontatu ahal izateko, delako hitzak atzizki hori gabe agertu behar du edo behintzat beste hitzen batek bi erataraz (atzizkiarekin eta atzizkirik gabe, alegia) erabilia izan behar du. Adibidez, *Begotxu*-ri 2 balioa emango zaio, haur horrek *Bego* ere erabiltzen badu, edo behintzat *ama* eta *amatxu*, edo antzeko zerbait, bere transkribapenetan agertzen badira.

12. Aditz formen kontaktarako zenbait ohar egin behar da:

12.1. EBBL neurriarekin azter daitekeen hizkuntz maila mugatua dela esan dugu; beraz, ez dugu uste adizki guztien balioa aztertzen aritu behar denik. Esate baterako, denbora edo tempusaren formei dagokienez, orainekoak bakarrik agertuko direnez, ez ditugu morfema bezala kontatuko. Moduari buruz berdin, ez da ahalezkorik agertuko, beraz ez da modua ere kontuan izango. Pertsona eta kasu markekin gertatzen dena ere ez dago beti argi. Zenbait ikerlarientzat (adib. Taeschner, 1983) haurrak hasieran aditz-forma bat bakarrik erabiltzen du edozein pertsona nahiz alditarako; oraindik lexikoa bereganatzen nahikoa lan duelako. Hala ere, forma bat baino gehiago laster agertzen da, eta hori bai, haur gehienak forma berdintsuetatik hasten dira. Beraz, forma horiek neurtzeko eta bere bilakaera aztertzeko proposamen batzuk egingo ditugu.

12.2. Aditzaren jokatu gabeko formen artean, *-tu* formak neutrotzat hartzen dira, beraz, erroarekin batera morfema bat bezala kontatzen dira. Beste formek, aldiz, *-tzen* eta *-tuko*-k morfema bat gehitzen diote erroari. Nominalizazio markekin ere (*-tzea, -tzeke, -tzera*, etabar) berdin jokatzen da, morfema bat gehituaz, alegia. Adibidez:

- /ipini/ = 1
- /ipintzen/ = 2
- /ipintzeko/ = 2
- /ipintzea/ = 2

12.3. Forma jokatuetan, kasu marka bakoitzeko morfema bat gehitzen zaio erroari. Adibidez:

- /dator/ = 2
- /datorkit/ = 3

12.4. Aditz-forma batek pluralgilea daramanean beste morfema balio bat hartuko du arrazoi horregatik. Singularra ez markatutzat hartuko da beraz. Adibidez:

- /nator/ = 2
- /gatoz/ = 3

Baina salbuespenak badaude:

12.5. Aditz laguntzaileetan, erroa ez da kontatzen, baina kasuen adizkiak eta pluralgilearena bai, jakina. Adibidez:

- /apurtu da/ = 1+1 = 2
- /apurtu zaio/ = 1+2 = 3
- /apurtu dut/ = 1+2 = 3
- /apurtu diozu/ = 1+3 = 4
- /apurtu dizkiozu/ = 1+4 = 5

12.6. Aditz forma askotan adizki guztiak ez dira ahoskatzen eta ez dago argi, haurra zenbateraino jabetzen den esaten duen guztiaz. Adibidez: *guruazu, ipinikot, tapakolu; gura dozu, ipiniko dot* edo *tapatuko dugu*-ren baliokidetzat har daitezke ala ez? Izen sintagmaren markekin eta han agertzen ziren osaketetan esaten genuena esango dugu hemen ere. Alegia, esakunearen osagairen batek, bakarrik edo beste osaketa batean agertu behar duela bere adizki guztiak kontatu ahal izateko. Adibidez, *guruazu* esaten duenak *gurot* edo *eizu* edo *zu zara* edo antzeko beste zerbait ere esan behar du, aditz forma hori bere adizki edo morfema guztiakin kontatua izateko. Hau da (*gura*(1) + *dozu*(2)) = 3. Bestela, morfema baten balioa besterik ez luke izango.

3. Azken oharrak

Ikusten den bezala, bere mugak eta bere ahalmenak dituen baliapidea da EBBL delakoa. Haur batek II edo III mailako hizkuntz heldutasuna duela esateak ezer gutxi esaten du haur horrek bere solaskideekin komunikatzeko duen ahalmen osoaz. Ez du solaskidea bera ere kontutan hartzen, ez keinurik ez ahozko hizkuntzan hain adierazgarri diren hainbat ezaugarri ezertarako aipatzen: doinu, abiadura, ixiluneak, etabar.

Guzti hori kontuan hartzen duen neurririk ez da, ordea, asmatu oraindik, eta denbora luzea joan behar duela uste dugu hori lortu arte. Hala ere, nahiko adierazgarria da gramatiketan aztertzen den hizkuntzaren hastapenetan oinarrituaz, hizkuntz bereko haur ezberdinen arteko alderaketak egiteko eta batez ere haur baten beraren bilakaeraren neurri bat izateko.

Eta batez ere, eta hau da beharbada garrantzitsuena, nahiz eta emaitzen arrazoirik eskeintzen ez duen, haur arteko eta hizkuntz maila ezberdinen arteko emaitzak agerian jartzen dituelako, galderak sortarazten ditu. Eta ikerketan, jakina denez, beharrezkoena galderak eukitzea da.

Bibliografia

- Bowerman, M., 1979, "The acquisition of complex sentences", in Fletcher and Garman (eds), *Language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, R., 1973, *A first language. The early stages*, Penguin, 1976, Hardmondsworth etc.
- Clark, E., & Clark, H., 1977, *Psychology and language: an introduction to psycholinguistics*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Crystal, D., 1974, review of Roger Brown's *A first language. The early stages*, *J. of Child Language*, 1, 289-334.
- De Houwer, A., 1987, *Two at a time: An exploration of how children acquire two languages from birth*, Free University of Brussels.
- Meisel, J., 1986a, "Word order and case marking in early child language. Evidence from simultaneous acquisition of two first languages: French and German", *Linguistics*, 123-183.
- Meisel, J., (ed) 1986b, *Adquisición de lenguaje. Aquisação da linguagem*. Vervuert, Frankfurt.
- Meisel, J., & Mahlau, A., 1987, *La adquisición simultanea de dos primeras lenguas. Discusión general e implicaciones para el estudio del bilingüismo en Euzkadi*. II Euskal Mundu Biltzarrean aurkeztutako txostena.

- Miller, J., 1981, *Assessing language production in children: experimental procedures*. London: Edward Arnold.
- Van Naersen, M., 1986, "Hipótesis sobre la adquisición de una segunda lengua: consideraciones interlenguaje: comprobación en el español", in J. M. Meisel (ed.) 1986b.
- Slobin, D. I., 1973, "Cognitive prerequisites for the development of grammar". In C. A. Ferguson & D. I. Slobin (eds.), *Studies of child language development*, New York: Holt Rinehart & Winston.
- , (ed.) 1985, *The crosslinguistic study of language acquisition. 1: The data*. L. Erlbaum Ass. Publ., Hillsdale (N. Y.) & London.
- Taeschner, T., 1983, *The sun is feminine. A study of language acquisition in bilingual children*. Springer-Verlag, Berlin etc.
- De Villiers, J. G. & De Villiers, P. A., 1978, *Language acquisition*, Harvard University Press, Cambridge (Mass.) & London.
- Volterra, V. & Taeschner, T., 1978, "The acquisition and development of language by bilingual children", *J. Child Language*, 5, 311-326.
- Wells, G., 1986, *Language development in the pre-school years*. Cambridge: Cambridge University Press.